

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

### תוכן

- א. ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרים בה.....2
- ב. דבעל כרחא מיבם.....2
- ג. כיון שחליץ בה נעל הותרה לכל ישראל.....3
- ד. בב"ד של ישראל ולא בבית דין של עובדי כוכבים.....4
- ה. ענו כולכם ואמרו חלוץ הנעל חלוץ הנעל.....5
- ו. ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה.....5
- ז. נעלו אין לי אלא נעלו נעל של כל אדם ... נעל נעל ריבת.....6
- ח. נעלו הראוי לו פרט לגדול שאין יכול להלך בו פרט לקטן שאין חופה את רוב רגלו פרט למסולים.....6
- פתיחה לדיני עבדים.....7
- א. מכרוהו בית דין.....7
- ב. מוכר עצמו.....8
- ג. מוכר עצמו לגוי.....10
- ד. אמה העבריה.....11
- ה. עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף.....12
- ו. יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין.....14
- ז. הנרצע נקנה ברציעה וקונה את עצמו ביובל ובמיתת האדון.....14
- ח. המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש המוכר עצמו אינו נרצע מכרוהו ב"ד נרצע.....15
- ט. מוכר עצמו אין מעניקים לו מכרוהו ב"ד מעניקים לו המוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית מכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית.....15
- י. חובת פיצויים.....16

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

דף יד.

### א. ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרים בה

כבר התבאר ביבמות דף נ: ודף נד. שמאמר<sup>1</sup> שהוא קידושי כסף, מן התורה אינו מועיל ביבמה שכן כתיב (דברים כה פסוק ה) יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וְלִקְחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְמָהּ, ביאה גומר בה ואין כסף ושטר גומרים בה.

מ"מ אמרו חז"ל שיהא מאמר מועיל ביבמה לענין זה, שאם עשה מאמר ביבמתו פסלה על אחיו, ואין אחד מן האחים יכול לייבמה אלא הוא. ותקנו חכמים שלא לקנות יבמתו בביאה מפני שנראה כפריצות כמבואר שם דף נב. אלא לא יבא עליה היבם עד שיקדשה קידושי שטר או כסף בשוה פרוטה ובפני עדים כמו שמקדשין שאר נשים. וצריכה ג"כ חופה אחר קידושין כמו שאר נשים.

### ב. דבעל נרחה מיבם

עוד התבאר שם דף נג: אין קנין היבמה כשאר קניני קידושין בסתם אשה, שמן התורה אינו צריך לקדש את יבמתו כמבואר לעיל דף נב. שאין קידושין תופסים באשת אחיו<sup>2</sup>, אלא שזו אשתו היא שהקנוה לו מן השמים<sup>3</sup> וקונה אותה בביאה שמצות היבום בביאה<sup>4</sup> היא הגורמת שתהא קנויה לו, ולפיכך הבא<sup>5</sup> על יבמתו אפילו באונס קנאה שכל שנתקיימה המצוה נעשית כאשתו.

ואף הבא על יבמתו שלא כדרכה קנאה<sup>6</sup> על אף שביאה שלא כדרכה אינה ראויה להקמת זרע<sup>7</sup> שנאמר (דברים כה פסוק ה) יִבְמָה יָבֵא עָלֶיהָ וְלִקְחָהּ לוֹ וְגו', "יבא עליה" כדרכה, "ולקחה" לרבות שלא כדרכה.

<sup>1</sup> לבוש שם

<sup>2</sup> עי' בדברי השואל בשו"ת מהרי"ק שריש קלט (קלח) ד"ה ועוד שאתה וכו', ומש"כ מהרי"ק שם וזרע אברהם סי' כד אות ב, בד' השואל הנ"ל.

<sup>3</sup> עיין בפיהמ"ש כאן

<sup>4</sup> או"ש יבום פ"א ה"א

<sup>5</sup> שו"ע ונו"כ אבהע"ז קסו ז

<sup>6</sup> טור אהע"ז קסו. ובשו"ע השמיט. אע"ג להקים שם אחיו כתיב כתבו תוספות הקרא אתי למעט כשאין ראויים היבם והיבמה להקים פרט איילוניות והסרים אבל כשראוים להקים אף בביאה זו א"א להקים קונה. ב"ש שם ו

<sup>7</sup> רמב"ן ורשב"א יבמות נד א, בשם תוס', ריטב"א שם; מאירי שם בשם י"מ. וצ"ל שהעראה אינה חשובה כ"כ "אינה ראויה להקמת שם" כמו שלא כדרכה, ולכן העראה נלמדת מגז"ש

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

אף הבא על יבמתו בעל כרחו<sup>8</sup>, קנאה ויורשה ומיטמא לה, והרי היא כאשתו לכל דבר. וכן אם בא עליה בין בשוגג ובין במזיד<sup>9</sup>, בין באונס ובין ברצון, ואפילו הוא שוגג והיא מזידה, הוא מזיד והיא שוגגת, הוא אנוס והיא אינה אנוסה, היא אנוסה והוא אינו אנוס, קנה, שאשה הקנו לו מן השמים ולכן באיזה צד שיהיה, קנה קנין גמור<sup>10</sup>.

שוגג שאמרו היינו שסבור שהיא אשתו או אשה אחרת, ומזיד היינו שבא עליה לשם זנות, וידע שהיא יבמתו<sup>11</sup>, ולא היתה לו כוונת קנין, או שנתכוין לאשת אחיו בחייו, ונמצא שכבר מת<sup>12</sup>,

ואונס היינו שנתכוין לבא על אשתו ונתקשה לה ותקפתו יבמתו ובא עליה. וכן אם היו שניהם שוגגים, שניהם מזידים, שניהם אנוסים, כגון שנתכוין לבא על אשתו ונתקשה לה, ותקפוהו נכרים ודבקום זה בזה, ששניהם לא נתכוונו לשם מצוה.

אף אם נתכוין בפירוש שלא לקנותה, קנאה<sup>13</sup>.

הדביקוהו ביבמתו באבר מת בלא קישוי, לא קנאה<sup>14</sup>.

## ג. כיון שחלץ בה נעל הותרה לכל ישראל

עוד התבאר שם דף נ. שהבעילה<sup>15</sup> היא קנין דאורייתא להחשיב היבמה כאשתו לכל דבר, והחליצה ביבמה דאורייתא להתירה לזר, ולדחותה ממנו ומן האחים לגמרי.

לפיכך אין המעשה שנעשה אחריהם כגון גט בה או בצרתה או מאמר בה או בצרתה, מועיל לא לפסול את זו, ולא ליאסר בקרובות. לאחר שחלץ או

<sup>8</sup> שו"ע ונו"כ שם ז

<sup>9</sup> אף לשיטת הפוסקים דסבירא להו מ"ח קודם כאבא שאול דאמר הכונס לשם זנות לשם נוי כאלו נוגע בערוה מ"מ בדיעבד קונה כ"כ הנ"י, ולמעמו אזיל דכתב ר"פ הע"י אבא שאול מדרבנן קאמר דאסור לייבם לשם נוי מ"ה ס"ל בדיעבד קונה כיון מדאורייתא ליבא איסור, מיהו י"ל אף אם היה מדאורייתא אסור לייבם לשם נוי או ד"א מ"מ קנה אותה. ב"ש שם ה' ועיי' בית מאיר שם חלק עליו וז"ל "ולע"ד דברי הנ"י ברורים דאלו ד"ת כל לשם ד"א פוגע בערוה דאשת אח ע"כ דלא הותר לו האיסור דאשת אח אלא דרך מצוה א"כ בנושא לשם ד"א איך אפשר שיקנה הא אין קדו' תופסין בה". וכן השיג עליו בשי למורה שם

<sup>10</sup> פיהמ"ש שם

<sup>11</sup> תו"ט יבמות רפ"ו; מרה"פ לירושלמי שם

<sup>12</sup> מאירי בסוגייתו

<sup>13</sup> שו"ת רע"א סי' רכב אות יד ואילך, בד' הר"ן והריטב"א קידושין י א והנ"י יבמות נה ב ועיי"ש אות ה, בד' הר"ן קידושין שם, שאף על פי שקונה יבמתו אפילו שלא מדעתו, אינו קונה אותה בעל כרחו, וכ' שהנ"י הנ"ל חולק.

<sup>14</sup> שו"ע ונו"ג אהע"ז קסו ה, ועי' ערוה"ש שם סכ"א, שלא דוקא הדביקוהו

<sup>15</sup> שו"ע ונו"כ אבהע"ז קע א

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

בעל<sup>16</sup> אינה אסורה עליהם אלא באיסור עשה שבית אחד הוא בונה ואינו בונה ב' בתים, ולאז הבא מכלל עשה עשה, וקי"ל קידושין תופסין בחייבי עשה, ואפילו חייבי לאוין.

אבל הנותן גט ליבמתו אינו כחליצה ואינו מועיל להתירה לשוק, אך אוסר אותה מדרבנן עליו, ועל כל האחים כאילו נחלצה.

וכן מאמר שהוא קידושי כסף, אינו מועיל ביבמה להחשיבה כאשת היבם, אך פסולה מדרבנן על אחיו, ואין אחד מן האחין יכול לייבמה אלא הוא. ואם בא להוציאה אחר המאמר אינו יכול להוציא בגט לבד, שלא נפקעה הזיקה ע"י המאמר, אלא צריכה גט למאמרה וחליצה להפקעת הזיקה.

### ד. בנ"ד של ישראל ולא בבית דין של עובדי כוכבים

עוד התבאר שם דף קא. שהחליצה היא דין, ומצות<sup>17</sup> חליצה בשלשה דיינים, דכתיב (דברים כה פסוק ז) וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשְּׂעֵרָה אֶל הַזְּקֵנִים. ושער הוא בית דין<sup>18</sup>, ולשון זקנים משמע לפחות שנים, ואין ב"ד שקול שאם יפול הפרש ביניהם מי יכריע ביניהם, לפיכך צריך אתה להוסיף עליהם עוד אחד.

וצריך שיהיו כשרים ולא פסולים כמו בשאר דיינים, ואפילו לדיני ממונות שלא יהיו פסולים<sup>19</sup> וכן צריך שלא יהיו קרובים זה לזה ולא ליבם ולא ליבמה כמו בשאר דיינים, ושלא יהיו גרים או בני גרים<sup>20</sup>, ואינם צריכין להיות מומחים אלא אפילו הם הדיוטות סגי לכתחילה<sup>21</sup>, שלשון זקני אינו אלא לשון שופטים ודיינים אפילו אינן מומחין<sup>22</sup>, ואפילו אין רב המומחה עומד

<sup>16</sup> מלבד במקרה בו בא הוא או אחיו על צרתה לאחר ביאה, או בא הוא או אחיו עליה או על צרתה לאחר חליצה, שאז צריכה גט מן התורה, כמבואר שם דף נב לבוש שם

<sup>17</sup> שו"ע ונו"כ אבהע"ז קסט א

<sup>18</sup> מאירי כאן, וכ"כ בנוב"י אהע"ז סי' קיד על פי תרגום אונקלוס ורש"י שם שפי' השערה שער בית דין, ועי' ישועות יעקב אהע"ז סי' קסט ס"ק ד שהבין שמה שצריכה בית דין אינו אלא מדרבנן, וכבר תמה עליו בשד"ח מערכת חליצה סי' ג אות א

<sup>19</sup> סדר החליצה ד

<sup>20</sup> סדר החליצה ב, אולם אם סבו או סבתו גרים אין לחוש. באר היטב שם ה

<sup>21</sup> עיין בתשו' שיבת ציון סי' צ"ח שכ' שאף שמדברי הירושלמי ר"פ מצות חליצ' משמע דלכתחל' צריך זקנים אנן לא קיי"ל כן אלא דג' הדיוטות שיודעין להקרות כשרים אפילו לכתחילה כו'. פ"ת שם ב

<sup>22</sup> שאין משמעות מומחים אלא במקום שכתוב אלקים או משמעותו מומחים, וכאן אין כתיב אלא זקנים אפילו הדיוטות במשמע. ועוד זקנים יתירה כתיב וקראו לו זקני עירו לרבות הדיוטות

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

מעליהם<sup>23</sup>, ובלבד שידעו להקרות את היבם ואת היבמה הפסוקים<sup>24</sup> שצריכין לקרות<sup>25</sup>. שהיא אומרת – מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל לא אבה יבמי, והוא אומר – לא חפצתי לקחתה, והיא חולצת נעלו מעל רגלו ויורקת בפניו, ואומרת וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל. וי"א<sup>26</sup> שצריך שידעו גם הלכות חליצה.

ולכתחילה נוהגין שהחכם שבעיר עם שני חשובי העיר הם הדיינים<sup>27</sup>.

ואם חלצה בדיעבד בפני עמי הארץ שאינן יודעין להקרות הפסוקים שצריכים לקרות, אלא שקראו היבם והיבמה עצמם את הפסוקים, החליצה כשרה.

## ה. ענו כולכם ואמרו חלוץ הנעל חלוץ הנעל

ועיי"ש עוד, שאחר שירקה היבמה כמו שהתבאר שם, מקרין אותה מעומד, ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, שנאמר (שם) וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו ומדאמר הכתוב (שם י) ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל, שמע מינה שמצוה הוא על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל, ואומרים אותו ג' פעמים<sup>28</sup>, ויש אומרים שגם היבמה תאמר אותו ג' פעמים.

## ו. ספר כורתה ואין דבר אחר כורתה

כבר התבאר במסכת גיטין דף כא: שאין האשה מתגרשת<sup>29</sup> אלא בכתב שיגיע לה וכתב זה הוא הנקרא גט.

<sup>23</sup> באר היטב שם ב, מהמהר"ם מינץ

<sup>24</sup> וכתבו התוס' שאפי' אינם בקיאים בשאר דברים שרי מאחר שבקיאין בקריאה ומעמ' מפני ששאר דברים אם לא עשו בטוב יוכלו לשאול לבקיאין. פירוש סדר חליצה ב

<sup>25</sup> עיין בפירוש סדר החליצה שהביא שם דעת הנ"י שצריכין להיות דיינין אבל מומחין א"צ להיות גם מ"ש אם א"י להקרות כשר ע"ש פירוש. ב"ש שם א

<sup>26</sup> בנ"י כתוב בשם המפרשים דלא קרי להו הדיוטות אלא משום דלא בעינן סמוכים אבל לעולם צריך שידעו הלכות חליצה דכי קאמר בגמ' שידעו להקרות כעין דיינים בכלל זה הלכות קריאה וחליצה שידעו הדיינים. פירוש סדר חליצה ב

<sup>27</sup> סדר החליצה א

<sup>28</sup> חלוץ הנעל כאבל חלוץ הנעל כמנודה חלוץ הנעל כמורד במצות סיני. ב"ש שם מג

<sup>29</sup> רמב"ם הלכות גירושין פרק א הלכה א

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

### ז. נעלו אין לי אלא נעלו נעל של כל אדם ... נעל נעל ריבה

כבר התבאר במסכת יבמות דף קג: שצריך לכתחלה<sup>30</sup> שיהיה המנעל משל היבם, דכתיב (שם פסוק ט) וְחָלְצָה נָעֻלוֹ מִשְׁמַע שְׁלוֹ, הלכך צריך שיתנו לו<sup>31</sup> המנעל ליבם במתנה, אעפ"י שהמנעל מיוחד לכך. ומיהו א"צ לתקן המנעל לשם חליצה<sup>32</sup>, ויקנוהו לו בהגבהה שיהא שלו, ואף על פי שמחזירו אח"כ, קרינן ביה שפיר שהוא שלו, שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה. ויש אומרים שצריך שיהלך בו מעט כדי שיהא נראה כשלו, וגם כדי שיראו אם מכון לרגלו<sup>33</sup>. מיהו בדיעבד אם לא נתנוהו לו במתנה כשר, כיון שאינו דרש גמור.

יחזיר היבם<sup>34</sup> המנעל לדיינים<sup>35</sup>, ואומרים הדיינים: יהי רצון שלא תבאנה בנות ישראל לא לידי חליצה ולא לידי יבום.

### ח. נעלו הראוי לו פרט לגדול שאין יכול להלך בו פרט לקטן שאינ חופה את רוב רגלו פרט למסולאים

עוד התבאר שם, שאם חלצה במנעל גדול עד שאינו יכול להלך בו, או קטן שאינו מכסה רוב רגלו או קרוע שאינו יכול להלך בו, או שחלצה בשל עין או של סיב או של שעם, ואפילו בשל מוק<sup>36</sup> כלומר מין מנעל של לבד קשה שאינו מחופה בעור, או שחלצה בסנדל שאין לו עקב<sup>37</sup> או באנפוליא של בגד שהיא כעין גרב שלנו<sup>38</sup>, חליצתו פסולה<sup>39</sup>.

<sup>30</sup> שו"ע ונו"ב שם יד וסדר חליצה למ

<sup>31</sup> אם המנעל הוא של אדם אחר מקנהו לראש בית דין וראש ב"ד מקנהו ליבם רש"ל סי' צ"א. אבל בס"ח בקצרה סעי' ל"ט כתב יתן בעל המנעל ליבם וכו'. משמע דלא צריך להקנות לראש ב"ד. באר היטב שם מז

<sup>32</sup> באר היטב שם לד

<sup>33</sup> ביאור הגר"א שם נא מהמרדכי

<sup>34</sup> סדר חליצה נו כ"ב הרא"ש בסדר חליצה וטעמו מפני שנתנוהו לו במתנ' צריך שיחזירו ויתנו להם במתנ' כדי שיוכלו להקנותו לאחרים לחלוץ בו ולא יהיו חולצים בסנדל שאינו שלהם א"נ מפני שמעיקרא לא נתנוהו לו אלא ע"מ שיחזירו להם ואם לא יחזירוהו נמצא שלא זכה במתנה ונמצא שחליץ במנעל שאינו שלו.

<sup>35</sup> ואם הוא של אחר למהרש"ל דס"ל שיש להקנותו לאב ב"ד ואב ב"ד מקנה ליבם. כשמחזירו יחזור היבם ליתן המנעל לראש ב"ד וראש ב"ד חוזר ונותנו לבעל המנעל. באר היטב שם לד.

<sup>36</sup> ב"ש שם חי

<sup>37</sup> כתב הנ"י כל דבר המעכב הרגל במנעל נקר' עקב שצריך שאל יוצי' הרגל חוץ למנעלי' ב"ש שם יט

<sup>38</sup> עיין פסקי רי"ד כעין בתי שוקיים

<sup>39</sup> ועיין ב"ש כ דלרמב"ם אינה חליצה כלל ואינה נפסלת על האחים ולדעת הרשב"א וכן דעת המחבר נפסלת בכך על האחים.

# הלכות הדרף היומי

## מסכת מידושיז

דף יד:

### פתיחה לדיני עבדים

עבד עברי האמור בתורה זה ישראלי שמכרו אותו ב"ד על כרחו, מכיון שגנב ואין לו לשלם את הקרן, או המוכר עצמו לרצונו<sup>40</sup>.

ישנם דינים שבהם שוים מוכר עצמו ומכרוהו בית וישנם דינים שהם חלוקים כמו שיבואר להלן בדפים הבאים.

### א. מכרוהו בית דין

על עבד עברי שמכרוהו ב"ד הוא אומר כי תקנה עבד עברי, ועליו הוא אומר במשנה תורה כי ימכר לך אחיק העברי ואין לך איש בישראל שמוכרין אותו בית דין אלא הגנב בלבד

נאמר בפרשת משפטים (שמות כא פסוק ב – ו) כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם: אם גנפו יבא בגפו יצא אם בעל אשה הוא ויצאה אשתו עמו: אם אדניו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות האשה וילדיה תהיה לאדניה והוא יצא בגפו: ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי: והגישו אדניו אל האלהים והגישו אל הדין או אל המזוזה ורצע אדניו את אָזְנוֹ בַּמַּרְצֵעַ וְעָבַד לְעֹלָם:

ובפרשת ראה נאמר (דברים טו פסוק יב – יח) כי ימכר לך אחיק העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובשנה השביעית תשלחנו חפשי מעמך: וכי תשלחנו חפשי מעמך לא תשלחנו ריקם: העניק תעניק לו מצאנך ומגןך ומיקבך אשר ברכך יה' אלהיך תתן לו: וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלהיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום: והיה כי יאמר אליך לא אצא מעמך כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך: ולקחת את המרצע ונתתה באָזְנוֹ ובדלת והיה לך עבד עולם ואף לאמתך תעשה כן: לא יקשה בעינך בשלחך אתו חפשי מעמך כי משנה שכר שכיר עבדך שש שנים וברכך ה' אלהיך בכל אשר תעשה:

<sup>40</sup> רמב"ם הלכות עבדים פרק א הלכה א



# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

בפסוקים אלו נצטוינו לדון בדין עבד עברי<sup>41</sup> שמכורוהו, לעשות לו הדברים שנצטוינו בהן, כגון לשלחו בשביעית, או בתוך שש אם פגע בו יובל, או בגרעון כסף, או במיתת אדון שלא הניח בן זכר, ולנרצע גם כן בדינו הכתוב בו, הכל כמו שלמדנו רבותינו זכרונם לברכה מתוך הכתוב. וכל עבד עברי או אמה העבריה חייב האדון<sup>42</sup> להשוותן לו במאכל ובמשקה בכסות ובמדור<sup>43</sup> שנאמר **פִּי טוֹב לוֹ עִמָּךְ**<sup>44</sup> שלא תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש אתה ישן על גבי כרים של צמר והוא ישן על גבי התבן אתה דר בכרך והוא דר בכפר או אתה דר בכפר והוא יושב בכרך שנאמר בפרשת בהר (ויקרא כה פסוק מ) **וַיֵּצֵא מֵעִמָּךְ**. וזהו מכלל מה שאמרו זכרונם לברכה [קידושין כ"ב ע"א] כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו.

וכן נצטוינו שלא נוציא עבד<sup>45</sup> עברי בידים ריקניות מעבדותנו כשיצא בן חורין לסוף שש שנים. אבל נעניקהו מהוננו על כל פנים שנאמר **לֹא תִשְׁלַחְנוּ רִיקָם**. אחד היוצא בסוף שש שנים או שיצא ביובל או במיתת האדון או בשטר שחרור וכן האמה העבריה שיצאת באחד מכל אלו או בסימנין וכן נרצע שיצא ביובל או במיתת האדון הרי אלו מעניקין להם, אבל היוצא בגרעון כסף אין מעניקין להם שנאמר וכי תשלחנו חפשי מעמך וזה לא שלחו חפשי אלא העבד נתן שאר הדמים שנשאר לו לעבוד בהן ואחר כך יצא.

וכן נצטוינו מצות עשה לתת ממה שיש לנו לעבד עברי<sup>46</sup> בזמן שיצא מתחת ידנו לאחרות ולא נשלחנו בידים ריקניות. שנאמר **הָעֶנִיק תִּעְנִיק לוֹ** אחד העבד היוצא בסוף שש או ביובל או במיתת אדון, וכן אמה שיצאת באחד מכל אלו או בסימנין, הרי אלו מעניקין להם. אבל היוצא בגרעון כסף אין מעניקין להם.

**י"א**<sup>47</sup> שנצטווה האדון שלא יקשה בעיניו לשחרר את עבדו, אלא ישחררנו בשמחה עם הענקה<sup>48</sup>. שנאמר **לֹא יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ בְּשַׁלְחֶךָ אֹתוֹ חֲפָזִי מֵעִמָּךְ**.

## ב. מוכר עצמו

<sup>41</sup> סה"מ עשה רלב, ספר החינוך פרשת משפטים מצוה מב

<sup>42</sup> ועיין במאירי קידושין כ ע"א "ודבר זה יראה לגאונים שמצוה הוא על האדון ומדת מוסר ודרך ארץ שלמדתהו תורה אבל אם לא עשה כן אין העבד יכול לכופו בדין"

<sup>43</sup> ועיין שיטה מקובצת בבא קמא פו ע"א בשם ר' יהונתן "נ"ל לפי שאין האדון יכול להכריח עבדו היהודי לעשות לו שתי מלאכות כדאשכחן באשה דמספקא לן בכתובות אי מקרי העדפה שעל ידי הדחק שהיא לאשה הם הכי נמי בעבד עברי אינו יכול לכופו על זה כיון דכתיב ביה כי טוב לו עמך"

<sup>44</sup> בחינוך שדמ הביא דין זה כחלק מדיני המצוה

<sup>45</sup> סה"מ ל"ת רלג, ספר החינוך פרשת ראה מצוה תפא

<sup>46</sup> סה"מ עשה קצו, ספר החינוך פרשת ראה מצוה תפב

<sup>47</sup> דעת הבה"ג במנין המצות שבהקדמת ספרו, אות קצג, אחר שמנה באות קצב את מצות הענק תעניק. ולא הוזכר בשאר מוני המצוות.

<sup>48</sup> מהר"י פרלא בבאורו לרס"ג עשה כז ביאר בדעת הבה"ג, כרש"י [קדושין יד ע"ב] והרשב"ם [עה"ת שם] שהפסוק מדבר על ההענקה ולא על השילוח עצמו, [ובפירוש הרשב"ם שם כתב ששמות היא לפרש שהפסוק מדבר על השילוח, שלא מסתבר שיקשה בעיניו השילוח, שהרי מתחילה קנאו רק לשש שנים].



# הלכות הדף היומי

## מסכת מידושי

מוכר עצמו כיצד זה ישראל שהעני ביותר נתנה לו תורה רשות למכור את עצמו, ואינו רשאי למכור את עצמו ולהצניע את דמיו, או לקנות בהם סחורה או כלים, או ליתנם לבעל חוב, אלא אם כן צריך לאכלן בלבד, ואין אדם רשאי למכור את עצמו עד שלא ישאר לו כלום, ואפילו כסות לא תשאר לו, ואח"כ ימכור את עצמו.

נאמר בפרשת בהר (ויקרא כה פסוק לט – מג) וְכִי יִמְוֶה אֶחָיֶךָ עַמְּךָ וְנִמְכַּר לָךְ לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדֶת עֶבֶד: פֶּשְׁכִּיר פְּתוּשֵׁב יִהְיֶה עַמְּךָ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל יַעֲבֹד עַמְּךָ: וַיֵּצֵא מֵעַמְּךָ הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ וְשָׁב אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ וְאֶל אֲחֻזַּת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: כִּי עֲבָדִי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד: לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ וְיִירָאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ:

ודינו באופן קנין כדין מכרוהו בית דין אך שונה דינו בכך שמוכר עצמו אינו נרצע, ואסור בשפחה כנענית, ונמכר לעבו"ם, ונמכר לשש ויתר על שש ואין מעניקין לו.

ובפרשה זו מבואר שנצטוינו שלא נעבוד בכל עבד עברי<sup>49</sup> בין מכרוהו בין מוכר עצמו, ובין אמה העבריה, בעבודה שיש בה בזיון גדול והכנעה שדרך לעבוד כן בעבד כנעני, כגון שלא יטול לפניך כלים לבית המרחץ או יחלוץ לו מנעליו שנאמר לֹא תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדֶת עֶבֶד.

ונצטוינו כמו כן שלא נמכור כל עבד עברי<sup>50</sup> כדרך שמוכרין העבדים כנעניים בהכרזה על אבן המקח, אלא בהצנע ודרך כבוד שנאמר לֹא יִמְכְּרוּ מִמִּכְרַת עֶבֶד.

ונצטוינו ושל לא נעביד כל עבד עברי<sup>51</sup> בעבודת פרך שהיא עבודה שאין לה קצבה, וכן עבודה שאין אדם צריך לה, אלא יעשנה כדי שלא יתבטל העבד, שנאמר לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ וכמו שאמרו זכרונם לברכה לא יאמר לו עדור תחת הגפנים עד שאבוא שהרי לא נתן לו קצבה אלא יאמר לו עדור עד שעה פלונית או עד מקום פלוני<sup>52</sup>. וי"א<sup>53</sup> שיכול לומר לו עדור עד שאבוא רק אסור לו להתעכב לבא עד שיצטער והוא הדבר המסור לשם שיכול לומר לא היה לי פנאי לבא והשם יודע בו ועל זה נאמר וְיִירָאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, וכן לא יאמר לו חפור מקום זה והוא אינו צריך לו ואפילו לחמם לו כוס של חמין<sup>54</sup> או לצנן לו ואינו צריך לו אסור והכלל, שלא נעבידהו זולתי בהיות הצורך לנו לעשות המלאכה ההיא שנצוהו עליה. וי"א<sup>55</sup> שגם להחליף עבודת אנשים בעבודת נשים ולהיפך הוא עבודת פרך ואסור משום לאו זה. וגם המעבידו<sup>56</sup> עבודה שהיא קשה

<sup>49</sup> סה"מ ל"ת רנז, ספר החינוך פרשת בהר מצוה שדמ

<sup>50</sup> סה"מ ל"ת רנח, ספר החינוך פרשת בהר מצוה שמה

<sup>51</sup> סה"מ ל"ת רנט, ספר החינוך פרשת בהר מצוה שמו

<sup>52</sup> רמב"ם עבדים פ"א ה"ו

<sup>53</sup> השנות הראב"ד שם

<sup>54</sup> "והביאו זכרונם לברכה במשל קלה שבמלאכות והנמחרת לעשות, וכל שכן האחרות. והכלל, שלא נעבידהו זולתי בהיות הצורך לנו לעשות המלאכה ההיא שנצוהו עליה" (חינוך שם)

<sup>55</sup> יראים קצט [רפד] הנהות מימוניות שם אות ב

<sup>56</sup> עיי"ש בתועפות ראם אות ב

# הלכות הדף היומי

## מסכת מידושי

לוי<sup>57</sup> וכן המחליף עבודת יום ללילה ועבודת לילה ליום גם הוא בכלל פרך ואסור משום לאו זה.

### ג. מוכר עצמו לגוי

עבד עברי<sup>58</sup> שמכרוהו בית דין אין מוכרין אותו אלא לישראל או לגר צדק, וכן המוכר עצמו אינו רשאי למכור עצמו לעכו"ם ואפילו לגר תושב, ואם עבר ומכר עצמו אפילו לעכו"ם ואפילו לעבודת כוכבים עצמה ה"ז מכור.

בא ואמר לך הריני מוכר עצמי לעכו"ם אין אתה זקוק לו עד שימכר אבל לאחר שנמכר לעכו"ם אף על פי שעבר ועשה שלא כהוגן מצוה לפדותו ולא יטמע בהם שנאמר אחרי נמכר גאולה תהיה לו.

נאמר בפרשת בהר (שמו – נה) וְכִי תֵשִׁיג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמָךְ אֲחִיךָ עִמּוֹ וְנִמְכַּר לְגֵר תּוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: אַחֲרֵי נִמְכַּר גֵּאֻלָּה תִּהְיֶה לוֹ אֶחָד מֵאֲחָיו וְגֵאֻלָּנוּ: אוֹ דָדוֹ אוֹ בֶן דָּדוֹ וְגֵאֻלָּנוּ אוֹ מִשְׁאֵר בָּשָׂרוֹ מִמִּשְׁפַּחַתוֹ וְגֵאֻלָּנוּ אוֹ הַשִּׁינָה יָדוֹ וְגֵאֻלָּל: וְחָשַׁב עִם קִנְהוֹ מִשְׁנַת הַמִּכְרוֹ לוֹ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְהָיָה כְּסֵף מִמִּכְרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שְׁכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: אִם עוֹד רַבּוֹת בְּשָׁנִים לְפִיָּהֶן יָשִׁיב גֵּאֻלָּתוֹ מִכְּסֵף מִקְנָתוֹ: וְאִם מְעַט נִשְׁאֵר בְּשָׁנִים עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְחָשַׁב לוֹ כְּפִי שָׁנָיו יָשִׁיב אֶת גֵּאֻלָּתוֹ: כְּשֹׁכֵר שָׁנָה בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא יִרְדְּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ: וְאִם לֹא יִגְאֹל בְּאֵלָה וְיִצָּא בְּשְׁנַת הַיָּבֵל הוּא וּבָנָיו עִמּוֹ: כִּי לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים עֲבָדֵי הֵם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

ונצטוינו שלא נניח הגוי<sup>59</sup> השוכן בארצותינו להעביד בעבד עברי שמכר עצמו לו, בעבודת פרך, שנאמר לֹא יִרְדְּנוּ בְּפֶרֶךְ לְעֵינֶיךָ, ולא נאמר אחר שזה העברי עבר על נפשו ומכר עצמו לגוי נניחנו לסבול כל עבודה.

ואמרו בספרא, לא ירדנו בפרך לעיניך, אין אתה מצווה אלא לעיניך, כלומר שאין אנו חייבים לחזור עליו ולהכנס בבית הגוי לראות אם יעבידנו בפרך אם לא, אלא כל זמן שנראה הדבר נמנענו ממנו. אבל למנוע ממנו שלא ינהג דברים בזוים אע"ג שלא דון ישראל אסור לנהוג אין אנו מחויבים למנוע מהגוי<sup>60</sup>. וי"א שאף זה בכלל הלאו וצריך למנוע מהגוי לנהוג בו מנהג בזיון ולהעבידו בעבודות שעבד כנעני עושה<sup>61</sup>.

<sup>57</sup> וביראים שם הוסיף שאינה לכבודו ועיין בחי' הגרי"פ לסה"מ לרס"ג ל"ת רעג (שמ א) שכתב שעיקר לאו זה הוא נמי משום בזיון ואע"ג שכבר הוזהרנו מלהעבידו בבזיון בל"ת רנז שנה עליו הכתוב וכו' עיי"ש

<sup>58</sup> רמב"ם הלכות עבדים פרק א הלכה ג

<sup>59</sup> סה"מ ל"ת רס, ספר החינוך פרשת בהר מצוה שמח

<sup>60</sup> רדב"ז שם ה"ז

<sup>61</sup> חי' הגרי"פ לספר המצוות לרס"ג ל"ת רעג דף שמ ע"ג

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

ונוהגת בזכרים ונקבות, בזמן שהיובל נוהג<sup>62</sup> וידינו תקיפה על האומות, שיש בנו כח עליהם לצוותם לעשות דבר או שלא לעשותו.

### ד. אמה העבריה

אמה העבריה היא הקטנה שמכרה אביה, ומשתביא שתי שערות אחר י"ב שנה ותיעשה נערה אינו יכול למכרה אף על פי שעדיין יש לו רשות בה ויש לו לקדשה לכל מי שירצה,

אין האב רשאי למכור את בתו אלא א"כ העני ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו ואעפ"כ כופין את האב לפדותה אחר שמכרה משום פגם משפחה, ברח האב או שמת או שלא היה לו לפדותה הרי זו עובדת עד שתצא.

נאמר בפרשת משפטים (פסוק ז – יא) וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאִמָּה לֹא תֵצֵא בְּצֵאת הָעֶבְדִּים: אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לֹא לוֹ יַעֲדָה וְהַפְּדָה לְעַם נְכָרִי לֹא יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ בְּבִגְדוֹ בָּהּ: וְאִם לְבָנוּ יִיעֲדָנָה כְּמִשְׁפֹּט הַפְּנוּת יַעֲשֶׂה לָּהּ: אִם אַחֲרַת יָקַח לוֹ שְׂאֵרָה בְּסוּתָהּ וְעֲנָתָהּ לֹא יִגָּרַע: וְאִם שְׁלֹשׁ אֲלָהּ לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וַיֵּצֵאָה חֲנָם אֵין בָּסָף:

נצטוינו לייעד אמה העבריה<sup>63</sup>, כלומר שאותו ישראל שקנה אמה העבריה שישאנה לו לאשה או יתננה לבנו לאשה, שנאמר אִם רָעָה בְּעֵינֵי אֲדֹנֶיהָ אֲשֶׁר לֹא לוֹ יַעֲדָה וְהַפְּדָה, ואמרו זכרונם לברכה כאן רמז לך שמצוה ביעוד, ובפירוש אמרו זכרונם לברכה [מכילתא, משנה בכורות דף י"ג ע"א] מצות יעוד קודמת למצות פדיה. ונצטוינו בזה לדון עד מתי הבת נמכרת, ושאינה נמכרת על ידי אדון, כלומר דאפילו עבר ומכרה אין המכירה כלום, ושהאב יכול למכרה כמה פעמים, והדברים שהיא נקנית בהן ושהיא יוצאת בהן לחירות, ובכמה יציאות היא יתירה על העבד, ודיני הבוגרת, וזמן האיילונית

ונצטוינו לפדות אמה העבריה<sup>64</sup> שנאמר וְהַפְּדָה, וזו מצות עשה, כלומר שיסייע האדון הקונה אותה בפדיונה<sup>65</sup> ויתן לה מקום לשוב לבית אביה, כמו שאמרו זכרונם לברכה שמגרע פדיונה ותצא, כלומר שאם לקחה בששים דינרים לשש שנים ועבדה שלש וקבצה שלושם דינרים שיקחם וישלחנה, ולא יטעון עליה שתשלים שנות עבודתה על כל פנים. או שיאמר מעותי היו בטלות אצלה, תוסיף לי ריוח אם תרצה לצאת, שאין

<sup>62</sup> חינוך (שם מנחת חינוך שם אות א שבזמן שאין היובל נוהג אין דין עבד עברי

<sup>63</sup> סה"מ עשה רלג, ספר החינוך פרשת משפטים מצוה מג

<sup>64</sup> סה"מ עשה רלד, ספר החינוך פרשת משפטים מצוה מד

<sup>65</sup> כדעת רש"י קידושין יא: ויד: שמצוה זו מוטלת על האדון שיסייע בפדיונה, דהיינו שאע"פ שהיא שווה יותר בשעה שהיא יוצאת ממנו, או שהיא נתגדלה בינתיים ויכולה לעשות מלאכה יותר, מכל מקום יגרע מפדיונה כל שנה לפי חשבון כסף מקנתה, ולא לפי שוויה עכשיו, וכ"כ לא יאמר מעותי היו בטלות אצלה, ורק אם תוסיף לי ריוח היא תצא. אולם התוס' (חצוניות סוף בכורות, הובאו ברי"ט אלגזי בכורות סוף פ"א) חולק על רש"י הנ"ל וסובר שמצוה זו מוטלת על האב ולא על האדון, שאין עליו שום מצוה, שהרי בעל כרחו היא נפדית.

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

זה כי אם רוע לב, ולבני ישראל שהם בני מלכים, רחמנים בני רחמנים, ראוי להם לעשות חסד עם הבריות, אף כי לאשר עבדום, ואפילו יום אחד.

ונצטוינו שכל מי שיקנה<sup>66</sup> אמה עבריה לא ימכרנה לאדם אחר לעולם, שנאמר לַעַם נִכְרִי לֹא יִמָּשַׁל לְמִכְרָהּ בְּבִגְדוֹ בָּהּ. ופירושו כתרגומו, לגבר אוחרן, ולהרחיק הדבר נאמר בלשון זה, כלומר שדומה לעניה הקטנה אם מוכרה לאדם אחר שנית כאילו ימכרנה לעם נכרי. ובכלל לאו זה אזהרה לאב ולב"ד שלא ימכרנה מלכתחילה לנכרי<sup>67</sup> ואפילו לא מכרה לאף אדם מעולם. ואם מכר או נתן לא עשה כלום<sup>68</sup>.

י"א<sup>69</sup> שבכלל לאו זה אזהרה שלא יתננה לעבדו כנעני כדי להוליד ממנה בנים לשמשו בדרך שמוסר שפחה כנענית לעבדו עברי שהרי בענין זה פגמה וקלונה גדול.

וכל דיני עבד עברי<sup>70</sup> נוהגים דוקא בזמן שישראל שרויין על אדמתן, שאין עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, ומפורש הוא שדין היובל אינו אלא בארץ<sup>71</sup>.

## ה. עבד עברי נקנה בכסף ובשטר וקונה עצמו בשנים וביובל ובגרעון כסף

עבד עברי שמכרוהו ב"ד<sup>72</sup> והמוכר עצמו נקנה בכסף ובשוה כסף<sup>73</sup> ובשטר וקונה את עצמו בחמשה דברים, בשנים או ביובל או בגרעון כסף או בשטר שחרור או במיתת אדון בלא בן ובעכו"ם.

<sup>66</sup> סה"מ ל"ת רסא, ספר החינוך פרשת משפטים מצוה מה

<sup>67</sup> רמב"ן עה"ת שם בשם המכילתא רבנו בחיי שם

<sup>68</sup> רשב"א וריטב"א קידושין יד ע"ב

<sup>69</sup> חוקני עה"ת שם

<sup>70</sup> ספר החינוך פרשת משפטים מצוה מב

<sup>71</sup> אין כוונתו שדין זה בזמן שהיובל נוהג אינו אלא בארץ דמפורש להדיא בקדושין דל"ח ובר"ה ור"מ פ"י מה"ש ויובל דבזמן שהי' היובל נוהג הי' דין שלוח עבדים נוהג ג"כ בחוץ לארץ אלא כוונתו שבזמן שהיו ישראל שרויים על אדמתן אז הי' נוהג יובל לענין חרישה וקצירה ושאר דברים בא"י ושלוח עבדים הי' נוהג בכ"מ אף בח"ל. מנחת חינוך שם אות ב

<sup>72</sup> רמב"ם הלכות עבדים פרק ב הלכה א, יב

<sup>73</sup> בכל מקום הוי שוה כסף ככסף דילפינן מנזקין ועבד עברי דכתיב בהו ישיב כמו שכתבו התוספות בריש קידושין. כסף משנה שם.

# הלכות הדרף היומי

## מסכת קידושין

וכבר התבאר לעיל דף ח. שעבד עברי אינו נקנה בחליפין<sup>74</sup>, וי"א<sup>75</sup> שגם אינו קונה עצמו בחליפין וי"א<sup>76</sup> שקונה עצמו בחליפין.

כיצד קונה עצמו בשנים וביובל, מכרוהו<sup>77</sup> בית דין עובד שש שנים מיום מכירתו, ובתחלת השנה השביעית שלו יצא בן חורין, ואם פגעה בו שנת השמיטה בכלל השש הרי זה עובד בה, אבל אם פגעה בו שנת יובל אפילו נמכר שנה אחת לפני היובל הרי זה יצא לחירות.

המוכר עצמו<sup>78</sup> יש לו למכור עצמו ליתר על שש<sup>79</sup>, הרי שמכר עצמו לעשר שנים או לעשרים שנה ופגע בו יובל אפילו אחר שנה הרי זה יוצא ביובל.

ואחד המוכר עצמו בין לישראל בין לעכו"ם, ואחד שמכרוהו ב"ד הרי זה מגרע מפדיונו ויוצא.

כיצד הרי שמכרוהו בששים דינרים ועבד ארבע שנים ומצאה ידו הרי זה נותן עשרים דינרים ויצא לחירות, וכן אם מכר עצמו בארבעים דינרין לעשר שנים הרי זה מגרע ארבעה דינרין לכל שנה שעבד ונותן הנשאר כסף או שוה כסף ויוצא.

<sup>74</sup> במשנה למלך שם הלכה א דייק מהרמב"ם מדלא הזכיר חליפין משמע דס"ל דאינו נקנה בחליפין וליכא למימר דבכלל כסף הוא דהא לקמן פ"ה בדין עבד כנעני כתב נקנה בכסף או בחליפין וה"נ מוכח מפ"ק דקידושין (דף כ"ב) והיינו מדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף ח') ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים ומאי ניהו חליפין ואף על גב דלר"נ דס"ל דפירות לא עבדי חליפין לא נפקא האי דינא מ"מ ס"ל לרבינו דהדין הוא מוסכם וליכא נפקותא בין ר"נ ולמאן דפליג עליה אלא בפירושא דברייתא דאינו נקנה בתבואה וכלים וכן נראה מדברי התוספות ... והרב מוהרי"ט בחידושו לקידושין (דף ל"ז) כתב דיש להוכיח דאין עבד עברי נקנה בחליפין מדממעטין בפ"ק דקידושין (דף ט"ז) חזקה מוהתנחלתם אותם חזקה ולא אחר בחזקה ה"ה דממעטין נמי חליפין.

<sup>75</sup> במשנה למלך שם ונראה דה"ה נמי דאינו קונה עצמו בחליפין דאם היה קונה את עצמו בחליפין היה נקנה ג"כ וכמ"ש הריטב"א על דההיא דגרסינן בפ"ק דקידושין (דף י"ד) והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה וכ"כ התוספות בפ"ק דקידושין (דף ח') וכבר כתבנו דדבריהם שם הם לפסק הלכה.

<sup>76</sup> הרב מהרי"ט ז"ל כתב שם וברך מ' דעבד עברי קונה את עצמו בחליפין. ועיין שער המלך שם שהשיג, והנה מה שכתב המשנה למלך שמדברי הריטב"א נראה דאם היה קונה היה נקנה דבריו תמוהים שמדברי הריטב"א מבואר איפכא דס"ל כדעת מוהרי"ט דלא תליא הא בהא לפום המסקנא דהתם, קשיא לי לדעת הריטב"א ומוהרי"ט ז"ל דס"ל דלא תליא הא בהא מהא דאמרינן התם דף ח' מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים ופרכינן האי תבואה וכלים היכי דמי אילימא דלא מקנייה כלל ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שוה כסף בכסף כו' והשתא מאי קושיא אימא דלענין קונה את עצמו ה"נ דמהני אפילו בשוה כסף ולענין שהוא נקנה בעינן כסף ממש דומיא דחליפין שכתב מוהרי"ט דאע"ג דקונה את עצמו אינו נקנה ורש"י ז"ל שם כתב וז"ל ישיב כו' וכיון דמפריק ביה אקנויי נמי מקני בה דכתיב גאולתו מכסף מקנתו ודו"ק.

<sup>77</sup> רמב"ם שם הלכה ב

<sup>78</sup> רמב"ם שם הלכה ג

<sup>79</sup> ופירש"י ז"ל על שם אם התנה לימכר לעשר שנים ומדכתב אם התנה בחלוקה דיותר על שש ולא בחלוקה דנמכר לשש משמע מדבריו דאם נמכר בסתם יוצא בשש ומש"ה לא כתב אם התנה אלא בחלוקה דיתר על שש וכן הוכיחו הריטב"א ומהרי"ט מ. אך דעת הריטב"א שבסתם עובד עד היובל. ודעתו שיכול למכור עצמו לפחות ממש ודעת המהרי"ט שרק לשש ומעלה. משנה למלך שם

# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

וכן הנמכר לעכו"ם מחשב הדמים לפי השנים הנשארות עד שנת היובל שנאמר (ויקרא כה פסוק ג) וְחָשַׁב עִם קָנָהּ מִשְׁנֵת הַמִּכְרָו לֹא עַד שְׁנַת הַיָּבֵל, כיצד מכר עצמו במאה ונשאר ליובל משנת מכירה עשר שנים מחשב עשרה לכל שנה שעבד וגורע הדמים ומשיב השאר כסף, לא תבואה ולא כלים שנאמר (שם) כֶּסֶף מִמִּכְרוֹ, בכסף<sup>80</sup> הוא נגאל מיד העכו"ם, ואינו נגאל בשוה כסף. וי"א<sup>81</sup> שגם בנמכר לעכו"ם נגאל בשוה כסף.

### ו. יתירה עליו אמה העבריה שקונה את עצמה בסימנין

כבר התבאר במסכת כתובות דף כט. ודף מ. ונדרים דף עו. שממה שנאמר בפרשת משפטים (שמות כא פסוק ז) וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בְּתוּלָתוֹ לְאִמָּה וְגו' למדנו מכאן שהבת נמכרת לאמה עבריה על ידי אביה<sup>82</sup>, אולם מכירת הבת מותרת רק כל עוד היא קטנה גמורה, דהיינו עד שתתחיל תקופת בגרותה, וברגיל עד סוף שתים – עשרה שנה, ואז היא נקראת "נערה" ומשתביא שתי שערות אחר י"ב שנה ותיעשה נערה אינו יכול למכרה, אף על פי שעדיין יש לו רשות בה ויש לו לקדשה לכל מי שירצה.

אמה העבריה<sup>83</sup> יוצאה בסימנין, כיצד כגון שהביאה סימנין ונעשית נערה יוצאה לחירות בלא כסף אפילו הביאה סימנין מאחר יום שלקחה, הרי זו יוצאת לחירות<sup>84</sup>, ותחזור לרשות אביה עד שתבגור ותצא מרשות אביה.

### ז. הנרצע נקנה ברציעה וקונה את עצמו ביוכל ובמיתת

#### האדון

<sup>80</sup> בת"כ בכסף הוא ואינו נגאל לא בתבואה ולא בכלים ובירושלמי פרק קמא דקידושין והיה כסף ממכרו בכסף הוא נגאל ואינו נגאל לא בתבואה ולא בכלים בכל אתר את עבד שוה כסף ככסף והכא לית את עבד שוה כסף ככסף אמר ר' אבא מרי שניא היא ששנה עליו הכתוב כסף מכסף. כסף משנה הלכה ה. אולם זה דוקא בע"כ דאדון, ככל היוצא בגרעון כסף, אבל מדעתו ורצונו של האדון יוצא אפילו בשוה כסף, וזה שאמר הירושלמי שם, שאם ביקש לגרוע כו', פירוש אם האדון ביקש לגרוע להוציאו לחירות ע"י גרעון, שמגרע ויוצא אפילו בתבואה אפילו בכלים, ונכון. אור שמח שם.

<sup>81</sup> סמ"ג עשין סימן פ"ד לחם משנה שם הלכה ה. ואפשר לומר דרבינו ז"ל כיון דהוא דבירושלמי פריך הכי בפשיטות בכל אתר את עבד שוה כסף ככסף והכא לית את עבד שוה כסף ככסף ומאי פריך והא הכא נמי אמר רחמנא ישיב לרבות שוה כסף אלא על כרחך דשיב איצטריך למלתא אחריתי, וכיון שכן לאסכומי תלמודא דידן עם תלמוד ירושלמי מפרש ליה רבינו הכי. יוסף חי שם

<sup>82</sup> רמב"ם שם פרק ד הלכה א

<sup>83</sup> רמב"ם שם הלכה ה

<sup>84</sup> שנאמר ויצאה חנם ריבה לה הכתוב יציאה אחרת בחנם יתר על העבד מפי השמועה למדו שהיא הבאת סימני נערות

תרומות והנצחות – בנק הדואר ח"ן 22887389 – ובטל' 0548027748

להצטרפות להלכות הדף היומי להלכה למעשה

<https://chat.whatsapp.com/DLl7K9ciPjB873YPB8kBu>

# הלכות הדף היומי

## מסכת גידושין

המוכר עצמו אינו נרצע<sup>85</sup>, אבל מכרוהו ב"ד, ועבד שש ולא רצה לצאת הרי זה נרצע, ועובד עד שנת היובל, או עד שימות האדון.

### ח. המוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש המוכר עצמו אינו נרצע מכרוהו ב"ד נרצע

מה בין מוכר עצמו<sup>86</sup> למכרוהו ב"ד, מוכר עצמו אינו נרצע, ומכרוהו בית דין נרצע. מוכר עצמו אסור בשפחה כנענית, ומכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית. מוכר עצמו נמכר לעכו"ם, ומכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לישראל. שנאמר כי ימכר לך אחיך אין ב"ד מוכרין אותו אלא לך. מוכר עצמו נמכר לשש ויתר על שש, כמו שהתבאר, מכרוהו ב"ד אינו נמכר אלא לשש.

### ט. מוכר עצמו אין מעניקים לו מכרוהו ב"ד מעניקים לו המוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית מכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית

עוד יש<sup>87</sup> בין מוכר עצמו למכרוהו בית דין, מוכר עצמו אסור בשפחה כנענית, ומכרוהו ב"ד רבו מוסר לו שפחה כנענית.

וי"א<sup>88</sup> שמוכר עצמו אין מעניקין לו, מכרוהו ב"ד מעניקין לו<sup>89</sup>. וי"א<sup>90</sup> שגם מוכר עצמו בכלל הענקה.

<sup>85</sup> רמב"ם שם פרק ג הלכה ו

<sup>86</sup> רמב"ם שם הלכה יב

<sup>87</sup> רמב"ם שם

<sup>88</sup> רמב"ם שם

<sup>89</sup> עיין משל"מ כאן ועיין ש"ך פו ג ותומים שם ג

<sup>90</sup> דעת התוס' להלן טו. ד"ה ואירך, דהלכה כר' אלעזר דגם מוכר עצמו יש לו הענקה



# הלכות הדף היומי

## מסכת קידושין

י"א<sup>91</sup> שבמכרוהו ב"ד בין מסר לו ובין לא מסר לו שפחה כנענית הרי הוא בכלל הענקה<sup>92</sup>. וי"א שאף במכרוהו ב"ד אם לא מסר לו רבו שפחה כנענית, אינו בכלל הענקה.

## י. חובת פיצויים

כתב החינוך<sup>93</sup> שאף בזמן הזה מי ששכר אדם מישראל, ועבד אותו אדם אצלו זמן מרובה, או אפילו זמן מועט, צריך לנהוג להעניק לו בצאתו מאתו, כאשר ברכו ה'<sup>94</sup>. ולכל עובד<sup>95</sup> ולאו דוקא עבד עברי ראוי לתת פיצויים עם עזבו את עבודתו, שהם בבחינת הענקה וכשכר פעולה<sup>96</sup>. ויש מקום אף

<sup>91</sup> במשנה למלך שם הי"ב הביא גמ' קידושין דף ט"ו ע"א מ"ט דת"ק דאמר מוכר עצמו אין מעניקין לו מיעט רחמנא גבי מכרוהו ב"ד העניק תעניק לו לו ולא למוכר עצמו ואידך לו ולא לבעל חוב מדס"ל בעלמא כר' נתן דא"ר נתן: מנין לנושה בחברו מנה וחברו בחברו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה וכו'. אתא לו לאפוקי ואידך בעלמא נמי לא ס"ל כר"נ. וכתב "ויש לתמוה על רבינו דאיך פסק כאן בת"ק דקאמר מוכר עצמו אין מעניקין לו ובפ"ב מהל' מלוה ולוה פסק כר"נ דהא משמע בגמ' דת"ק לא ס"ל כר"נ. ול"נ דרבנו ס"ל דהא דאצטריכו בגמרא לומר דת"ק לא ס"ל דר' נתן היינו מקמי דידעין מעמא דת"ק דס"ל דמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית אבל לפי האמת דדרשינן אם אדוניו יתן לו למעט מוכר עצמו משום דבעל כרחו מכי משנה שכר שכיר נפקא תו לא איצטריך לו דהענקה למעט מוכר עצמו משום דקרא דכי משנה שכר שכיר הוא מעט על הענקה וכמו שפירש"י ו"ל וכיון דמעמא דהענקה הוא משום דכי משנה שכר שכיר עבדך שפירושו הוא שמסר לו שפחה כנענית (והיינו דעובדו בלילה כמבואר בגמרא שם ובפירוש רש"י כאן בחומש, וזה טעם להענקה, אם כן אם לא מסר לו שפחה כנענית אינו חייב בהענקה) ממילא משמע דמוכר עצמו דאסור בשפחה ממיעוטא דלו אינו חייב להעניק וא"כ איתר לן לו דהענקה למעט ב"ח וא"ת א"כ דמעמא דת"ק דס"ל דמוכר עצמו אין מעניקין לו הוא משום דאין רבו מוסר לו שפחה ולא מיקיים ביה כי משנה שכר שכיר א"כ אף במכרוהו ב"ד שלא מסר לו שפחה נאמר ג"כ שלא יהיה חייב להעניק וי"ל דשאני גבי מכרוהו ב"ד כיון שהיה בידו להעבידו ביום ובלילה והוא לא מסר לו שפחה איהו דאפסיד אנפשיה ומיקיים שפיר כי משנה שכר שכיר עבדך כיון שניתן לו רשות למסור לעבדו שפחה אבל גבי מוכר עצמו שאין יכולת בידו פשיטא דאינו חייב להעניקו כיון דלא מיקיים ביה כי משנה ש"ש. אבל הרב מוהרי"מ (דף י"א) כתב דאם לא מסר לו שפחה אינו חייב בהענקה ולפי זה הוקשה להרב דאמאי איצטריך קרא דלו בהענקה למעט מוכר עצמו ת"ל דאין רבו מוסר לו שפחה ותירץ דס"ד דאיתרבי מהעניק תעניק וכו'.

<sup>92</sup> ואם אינו יכול למסור לו שפחה כנענית וכגון שיש לו אשה ובנים א"כ אינו בכלל הענקה (מנחת חינוך מצוה תפא אות א)

<sup>93</sup> מצוה תפב.

<sup>94</sup> והמנחת חינוך שם מצדד שלדעת הסוברים שבמוכר עצמו אין מעניקים, אין מקום להנהיג כן מצד היושר כיון שאף בזמן הבית לא היה חייב.

<sup>95</sup> פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק א עמוד 330–333, ושם חלק ד עמוד 127, ויעויין בספר תשובות והנהגות ח"ג של הגר"מ שטרנבוך שליט"א סימן תע"ג.

<sup>96</sup> עיין משל"מ עבדים פ"ג הט"ו ופנ"י קידושין מז; אמנם הסמ"ע הו"מ סי' פו ס"ק ב כתב שאינו מתורת חיוב אלא מתורת ויתור ומתנה בתורת חנינה, והש"ך שם ס"ק ב כתב שהדבר ידוע שהוא מתורת צדקה. ועי' פת"ש סי' שלג ס"ק ג בשם שו"ת אמרי אש ח"א יו"ד סי' צב ושו"ת מים חיים או"ח סי' ו שהביאו ענין חוב פיצויי פיסורין להלכה. ועיין שורת הדין כרך ו עמוד קפא

# הלכות הדרף היומי

## מסכת קידושין

לחייב בנסיבות מיוחדות לשלם פיצויים<sup>97</sup>, מצד, למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמר (משלי ב פסוק כ), ולמען לא יישאר בידים ריקות<sup>98</sup>.

<sup>97</sup> מאחר שבזמננו נתפשט מנהג זה של תשלום פצויים לעובדים, ומנהג זה נפוץ ונתקבל בכל הארץ, יש לבוא ולחייב בזה מצד ד"ת לפי הכלל האמור בהלכות שכירת פועלים: הכל כמנהג המדינה. וכפי ששנינו במס' בבא מציעא דף פ"ג. אולם לכאורה יש לדון בזה דהרי בהנהגות אשרי בב"מ שם כתב: ומה שהולכים אחר המנהג בדיני ממונות הוא דוקא כמנהג קבוע על פי חכמי המקום. ועי' במרדכי בב"מ שם דצריך שהמנהג יהיה מנהג ותיקין, א"כ כמנהג שלא הונהג ע"פ חכמי המקום אין בזה לכאורה הדין הכלל כמנהג המדינה. אולם לענין חובת הפצויים שהמנהג הוא לא רק שאינו פוגע בהלכה, אלא הוא מנהג ראוי והגון וכפי שהובא לעיל מדברי ספר החינוך, ודאי יש ללכת אחר המנהג הנהוג במדינתנו ולחייב לפי ד"ת לעובד המפוטל. הדברים האמורים קודם בענין חובת הפצויים נאמרים גם בנוגע לחיוב המעביד לתת ימי חופש לעובד, מאחר שגם זה הוא מנהג רגיל ונפוץ שנתפשט בארץ.

<sup>98</sup> ומבלי להכנס לבידור השאלה אם חובת העניקה נובעת מחובת השכירות ומעין תוספת שכר או שהחיוב הוא מטעם צדקה ועיי' במ"ל פ"ג מהל' עבדים, עכ"פ רואים בעליל שכוונת התורה היתה להטיל חובה על המעביד שידאג דאגת מחר עבור הפועל עם עזיבתו את עבודתו אצלו לא יישאר בידים ריקות. פסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק ג עמוד 287